

О. М. Хорошев

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ КОМУНІСТИЧНОЇ РОБІТНИЧОЇ ЮНАЦЬКОЇ СПІЛКИ У ПЕРІОД ПЕРЕХОДУ КРАЇНИ ДО НЕПУ

У роботі висвітлюються організаційні принципи, які були покладені в основу створення та діяльності Української комуністичної робітничої юнацької спілки – УКРЮС, молодіжної організації, яка в умовах НЕПу діяла разом з іншими юнацькими об'єднаннями в Україні.

Ключові слова: організаційні принципи, юнацтво, УКРЮС, Українська комуністична партія (УКП), партійний резерв, національно-комуністичні ідеї.

Молодіжний рух як форма вияву соціальної активності молодого покоління є найефективнішим механізмом взаємодії нових поколінь з суспільством. В рамках молодіжного руху молода людина не лише здобуває необхідний досвід життя у суспільстві, але й самореалізується.

Молодіжні рухи виникають у процесі соціально-економічного та соціально-політичного розвитку суспільства. Їх зміст та форма діяльності значною мірою відбивають соціокультурну, історичну, демографічну, політичну та інші специфіки кожної окремої країни, кожної окремої ситуації.

Економічні та політичні зміни, що відбуваються в сучасному українському суспільстві, позначилися на активності молодого покоління, прискорили процес становлення молодіжного руху в його організованій та неформальній формі. У країні за участі юнацтва проводяться політичні акції, створюються різноманітні молодіжні об'єднання – Республіканська християнська молодь, Молодий рух, Соціалістичний конгрес молоді, Народно-демократична ліга молоді, Ленінська комуністична спілка молоді України, Спілка молодіжних організацій України, Молодіжна організація республіканців України (МОРУ), Молодіжна організація Народного руху України (МОНРУ), Спілка християнсько-демократичної молоді (СХДМ), Ліберальне молодіжне об'єднання (ЛіМО), Спілка української молоді (СУМ), Українська студентська спілка (УСС), Спілка християнсько-демократичної молоді України тощо. Саме тому особливої актуальності набуває вивчення процесу формування та становлення молодіжного руху в країнах перехідного періоду, зокрема в Україні. З цієї точки зору значний інтерес викликає, зокрема, аналіз історичного досвіду становлення і діяльності у період проведення нової економічної політики самостійних молодіжних суспільно-політичних організацій, що мали різні політичні орієнтири.

Організаційне становлення та діяльність молодіжних організацій України у період переходу до нової економічної політики, розвитку ринкових відносин, трансформації соціальних структур суспільства, посилення процесів соціальної диференціації обрані об'єктом дослідження через те, що саме в цей час в середовищі молоді одночасно існували різноманітні за політичною орієнтацією громадсько-політичні організації та об'єднання. Цей процес недостатньо висвітлений вітчизняній та світовій науці.

Закінчення громадянської війни вплинуло на процес розвитку українського суспільства, створило нові умови розвитку молодіжного руху в Україні.

Політична система України на початку 20-х років мала в собі ознаки багатопартійності, оскільки на території республіки діяли понад 20 політичних партій та організацій. Найбільш відомими серед них були Комуністична партія більшовиків України – КП(б)У, Українська комуністична партія – УКП, Єврейська комуністична партія – ЄКП та інші. Кожна з політичних партій намагалася впливати на формування світогляду молоді їх настрої, залучити юнацтво до своєї політичної роботи.

Політична та організаційна діяльність УКП сформувала необхідні передумови для створення всеукраїнської юнацької організації. З 26 по 29 червня 1921 р. в Харкові проходив I установчий з'їзд Української комуністичної робітничої юнацької спілки – УКРЮС. На з'їзді був затверджений

статут молодіжної спілки, де закріплювалися його основні ідейні та організаційні принципи. З цього часу й починається історія цієї молодіжної організації.

Основним завданням УКРЮС було об'єднання юнацького руху в Україні «з метою виховання з юнаків свідомих борців пролетарської революції, здорових морально й фізично, активних борців за охорону здобутків революції та остаточне визволення робітників всесвіту й свідомих творців та громадян Комуністичного суспільства» [3, с. 2]. Це визначення мети було по суті аналогічним викладеному в Тимчасовому статуті КОМЮНа, але більш розширене.

Виховна та політична робота юнацької спілки мала здійснюватися на ідеях, зафіксованих у програмах Комуністичного інтернаціоналу та Української комуністичної партії. Особливо зазначалося, що УКРЮС як єдина комуністична територіальна організація має входити до Комуністичного інтернаціоналу молоді (КІМу) на правах його національної секції. Тут, як бачимо, також простежується зв'язок та спадкоємність статуту УКРЮС та тимчасового статуту КОМЮНу.

Однак у статуті УКРЮС з'явилися й цілий ряд змін. Так у § 3 статуту говорилося: «Членом УКРЮС може бути кожен юнак від 14 до 23 років, який поділяє її тактику, бере активну участь в діяльності спілки, визнає статут та всі постанови органів спілки і виконує всі покладені на нього обов'язки» [3, с. 2]. Отже, вік членів молодіжної організації був збільшений з 20 років (згідно тимчасового статуту КОМЮН) до 23. Подібна редакція пункту про членство свідчила, з одного боку, про прагнення розширити організацію за рахунок юнаків, що досягли 23 – річного віку, а з другого – про вплив статуту КСМУ, який теж визначав вік своїх членів 23 роками. Необхідно також зазначити, що в особливих випадках членами спілки могла бути молодь молодша 14 років або старша 23 років. Це розширювало базу організації й дозволяло залучити до роботи молодих людей старшого віку, які мали досвід і бажання працювати.

На відміну від тимчасового статуту, до досліджуваного документу було внесено й положення про необхідність проходження кандидатського стажу для всіх бажаючих вступити до УКРЮС. Це було зроблено з метою покращити підготовку членів спілки молоді, перевірити їх на конкретній роботі. Для кожної соціальної групи молоді був закріплений певний термін кандидатського стажу. Для юнаків-пролетаріїв, зайнятих у промисловості, кандидатський стаж повинен складати не менше місяця, для інших груп юнацтва – не менше 3-х місяців [3, с. 2]. У цьому простежується відданість класовому принципу при формуванні складу УКРЮС. Вихідці з пролетарських верств та біднішого селянства мали змогу при вступі до організації не надавати рекомендації членів спілки чи УКП. Молодь з інших соціальних груп їх мати була зобов'язана.

За основу організаційного будівництва УКРЮС, як і комсомолу, був покладений принцип демократичного централізму. Він припускав «колективну самодіяльність юнаків», «виборність всіх виконавчих органів і сувору дисципліну». У статуті УКРЮС принцип демократичного централізму був доповнений вимогами «відповідальності виконавчих органів перед виборцями і вищими органами, точного і неухильного проведення в життя постанов вищих органів, найтіснішої єдності в організаціях і зв'язку поміж організаціями» [3, с. 3]. Внесення цих доповнень вказувало на прагнення створити демократичну організацію, спроможну в складних соціально-економічних умовах успішно вирішувати політичні завдання. Це було неможливим без суворої дисципліни та координації діяльності з центру. Викладений в такому вигляді принцип демократичного централізму був по суті запозичений з програмних документів КП(б)У та КСМУ.

Згідно зі статутом УКРЮС основою спілки був гурток. До нього мало входити не менше трьох членів. Це було новим у порівнянні зі статутом КОМЮН. Функції гуртка були такими: зв'язок з масами трудящої молоді, втілення на практиці рішень та гасел спілки, прийняття нових членів організації, проведення агітації та пропаганди ідей УКП серед широких верств молоді, участь у політичній боротьбі «під проводом УКП», підготовка «бійців революції» через військове навчання, турбота про економічні інтереси юнацтва, організація його фізичного розвитку тощо [3, с. 3-4]. Вищим органом гуртка були загальні збори, які розглядали всі питання, пов'язані з його діяльністю. Поточною роботою займалося бюро гуртка. Принципово новим моментом в діяльності первинного осередку спілки, вперше зафіксованим у статуті, було створення системи звітів

керівних органів перед членами своїх організацій та вищими органами. У § 12 статуту пропонувалося заслухати на загальних зборах звіти членів бюро про їх роботу.

Гуртки формувалися на основі територіального чи територіально-виробничого принципу: на фабриках, заводах чи майстернях або на селі, у волості тощо. Це надавало їм широку свободу організаційної діяльності.

Більш детально був розроблений у статуті розділ про права та обов'язки місцевих організацій УКРЮС – районних, міських, волосних, губернських. У тимчасовому статуті нічого не було сказано про створення місцевих організацій. Була лише згадка про губернські та повітові організації без детального викладу їх прав та обов'язків [5, спр. 28, арк. 2]. Тепер же у статуті УКРЮС функції організацій та їх керівних органів були глибоко та всебічно розроблені. Ці функції зводилися до обговорення поточного моменту: вибори комітетів, заслуховування звітів та планів роботи комітету, вибори ревізійної комісії, затвердження членів спілки, контроль за діяльністю місцевих організацій, затвердження осередків [3, с. 4-6].

Новим у діяльності керівних органів було те, що вони надсилали звіти про роботу до вищих органів. Так, наприклад, місцеві організації повинні були надавати звіти «Про свою діяльність повітовому комітетові два рази на місяць, повітовий комітет – губернському, губернський – ЦК» [3, с. 5-6]. У той же час механізм контролю за діяльністю керівних органів був недостатньо розроблений.

Для зміцнення зв'язків з місцевими організаціями та спільного обговорення питань, а також планів роботи передбачалося скликання один раз на два місяця губернським комітетом наради з представниками повітових комітетів, висвітлення діяльності керівних органів у пресі, на конференціях та загальних зборах. У статуті нічого не було сказано про те, за яких умов було можливим відкликання з керівної роботи. Складна багатоступінчаста система виборів делегатів на місцеві, повітові та губернські конференції по суті позбавляла членів первинних гуртків впливати на вибори тієї чи іншої кандидатури до складу керівного органу. Член комітету не був членом гуртка і не брав участі в його роботі. Усе це створювало умови для відриву членів керівних органів від широких мас юнацтва і свідчило про домінування у практичній діяльності принципу централізму у порівнянні з демократією.

Новим у статуті було й те, що передбачалося створення, як це було і в комсомолі, технічного апарату організації – секретаріату. До його обов'язків входило проведення інструкторсько-організаційної роботи, здійснення зв'язку з організаціями, розподіл робітників та інструкторів, їх облік, організація статистики всієї справи [3, с. 6]. Для контролю за господарською діяльністю передбачалися вибори ревізійної комісії, але через нестаток коштів такий апарат був нерозвинений. Унаслідок цього він мав менше можливостей для контролю діяльності укрюсівських організацій, особливо місцевих.

Вищим керівним органом, згідно зі статутом, був Всеукраїнський з'їзд, який скликався центральним комітетом не рідше одного разу на рік [3, с. 6]. З'їзд заслуховував та затверджував звіти ЦК, ревізійної комісії та інших центральних органів, розроблював загальні напрямки діяльності спілки, обирав членів ЦК та РК. Передбачалася можливість скликання надзвичайного з'їзду за постановою ЦК чи за вимогою не менше 1/3 губкомів [3, с. 6]. У цьому пункті статуту УКРЮС, у порівнянні з тимчасовим статутом КОМЮНу також відбулися зміни.

Раніше право скликання з'їздів юнацької спілки мав і ЦК УКП [5, спр. 28., арк. 2]. Тепер це положення було вилучено. Це свідчило про прагнення членів спілки мати більшу свободу діяльності й позбутися дріб'язкової опіки з боку УКП. Було також скасовано положення тимчасового статуту про те, що надзвичайний з'їзд міг бути скликаний за вимогою 1/3 організації. Тепер таке право мали губкоми. Ця обставина вказувала на зростання впливу виборних керівних органів на справи спілки, а також на посилення принципу централізму у діяльності самої організації, оскільки не первинні осередки вирішували це питання, а по суті апарат губкому.

Між з'їздами роботою спілки керував Центральний комітет. До його завдань входило керівництво теоретичною та практичною діяльністю організації, представництво її в різноманітних державних, громадських, партійних та інших закладах. ЦК завідував видавництвом спілки, розподілом коштів центральної каси спілки тощо [3, с. 7]. Для зв'язку з організаціями «раз

на місяць ЦК надсилає відчит про свою діяльність до губернських комітетів та освітлює її у пресі» [3, с. 7]. ЦК був підзвітний Всеукраїнському з'їзду спілки.

Правом ревізії грошових справ та контролю за всіма справами ЦК, губкомів, всіх інших організацій та осередків володіла центральна ревізійна комісія (ЦРК). Вона обиралася з'їздом і звітувала тільки перед ним [3, с. 5]. Але в статуті не було зазначено про те, хто може бути членом ЦРК. Це надавало можливість членам ЦК бути одночасно і членами ревізійної комісії, тим самим контролювати самих себе.

Замість розділу «Взаємовідносини між ВКСР-СЮ і УКП», що раніше існував у тимчасовому статуті, у статуті, прийнятому на I з'їзді УКРЮС, з'явився розділ «Взаємовідносини з радянськими та партійними організаціями», що свідчило про значне розширення інтересів спілки. Тепер діяльність УКРЮС не замикалася лише на УКП. Передбачалися зв'язки з різноманітними державними, партійними та громадськими організаціями. Однак політична спрямованість діяльності спілки була визначена програмою УКП. «Всі організації спілки, – говорилося у статуті, – працюють під політичним керівництвом організації УКП» [3, с. 8]. Для зміцнення зв'язку між ними, як і в попередньому програмному документі, передбачалося взаємне представництво у відповідних комітетах укапістів. Це дозволяло УКП розглядати УКРЮС як свого помічника та партійний резерв.

Щодо відносин до КСМУ, то в статуті говорилося: «... Спілка повинна всебічно допомагати здоровим революційним пролетарським елементам в КСМУ в організації пролетарського юнацтва на ґрунті програми УКП, цим штовхати їх до розриву з відірваними від працюючих мас міщанськими елементами» [3, с. 8]. Отже УКРЮС оцінювала комсомол України як міщанську, а не пролетарську організацію. Тому політика УКРЮС по відношенню до КСМУ була спрямована на розкол останнього з метою виділення з його лав здорового, «пролетарського елемента», який стояв на платформі УКП. Включенням цього положення до статуту його розробники намагалися залучити частину комсомольської молоді до боротьби за незалежну в питаннях економічного та політичного керівництва Українську Соціалістичну Радянську Республіку [2, с. 23].

Таким чином, політика УКРЮС по відношенню до КСМУ була спрямована не на розвиток співробітництва між двома цими організаціями, а на боротьбу між ними.

Спілка намагалася брати участь в роботі державних органів. Для цього пропонувалося направляти представників УКРЮС до тих з них, робота яких стосувалася молоді: відділ праці, відділ народної освіти тощо [3, с. 8].

Останній розділ статуту УКРЮС стосувався коштів організації. Як і в тимчасовому статуті, вони склалися із членських внесків, прибутку від вистав, лекцій та допомоги партійних органів [3, с. 8]. Положення тимчасового статуту про безпосереднє асигнування КОМЮНу Українською комуністичною партією було замінено на більш абстрактне «Фінансування за рахунок державних та партійних органів». Це свідчило про прагнення, з одного боку, бути більш фінансово незалежним, а з другого боку, приховати свою матеріальну залежність від УКП. Однак суті це не змінювало, бо організації УКРЮСу знаходилися в матеріальній залежності від УКП.

Каса спілки була централізованою. Тому осередки повинні були передавати всі гроші до «Центральної скарбниці» для розподілу між організаціями. Це дозволяло центральному комітету безконтрольно розпоряджатися коштами спілки, бо у статуті нічого не було сказано про те, який відсоток від виручених коштів мали право залишити місцеві органи на розвиток організації. Зазначене ставило у залежність місцеві організації від ЦК і було одним із засобів, спрямованих на зміцнення принципу централізму.

Таким чином, за основу статуту, прийнятого I Установчим з'їздом УКРЮС, були покладені ідеї, викладені у тимчасовому статуті КОМЮНу. В першу чергу це стосувалося політичних цілей спілки.

Аналіз головних положень та організаційних принципів, зафіксованих у статуті УКРЮС, вказує, що спілка знаходилася повністю під ідейно-політичним впливом УКП і була від неї матеріально залежною. Це була централізована організація молоді, об'єднана ідеєю створення національно-комуністичного суспільства в Україні.

У подальшому організаційні принципи УКРЮСу, закріплені у статуті, змінилися. Ці зміни були спрямовані на зміцнення керівної ролі УКП і вказували на прагнення лідерів укапістів

підпорядкувати собі не тільки політичну роботу спілки, але й суттєво обмежити можливості як самодіяльної організації молоді.

Під впливом різноманітних факторів – відбудова господарства України, зміцнення адміністративно-командної системи в республіці, посилення КП(б)У, активізації її діяльності у напрямі поширення розколу опозиційних сил з використанням органів ОДПУ – у лавах укапістів окреслюється розкол. Уже в грудні 1921 року в матеріалах періодичної преси з'являється відозва «До членів партії, робітників та незаможних селян», підписана членами ЦК Ю. Мазуренком, П. Кулініченком, секретарем губкому УКП Поділля Я. Яровим, секретарем Катеринославського губкому А. Симоном та іншими керівниками партії. В цьому документі вони закликали членів УКП на місцях не виконувати рішення II конференції партії, на якій більшістю голосів була прийнята резолюція, далека від рішень Інтернаціоналу і спрямована проти об'єднання комуністичних сил.

Суть розбіжностей полягала у тому, що частина членів УКП звинувачувала КП(б)У в переродженні та дрібнобуржуазності, вимагала відмежуватися від будь-якого співробітництва з нею [4, 23 грудня]. Інша ж частина (ліве крило УКП) вважала, що КП(б)У є єдиним виразником інтересів трудівників і саме вона має стати центром об'єднання всіх комуністичних сил в єдиний комуністичний фронт. «На Україні не може бути двох комуністичних партій», – проголошували вони [4, 20 грудня].

Розкол партії торкнувся й УКРЮС. У ньому також утворилося ліве крило. Дуже багато лівих було у складі ЦК УКРЮС. Для посилення свого впливу на діяльність спілки «ЦК УКП розпустив ЦК УКРЮС, а керівництво місцевими організаціями УКРЮС поклав на місцеві організації УКП» [1]. Як наслідок УКРЮС практично втратив можливість самостійної діяльності.

В подальшому УКП прийняла ряд рішень, які ставили юнацькі організації під цілковитий контроль партії. Так, наприклад, в резолюції губконференції Київщини було зазначено: «Для поліпшення матеріального стану організацій Київщини скарбниця губкому партії та губкому УКРЮС має бути єдина» [5, спр.96., арк.3]. Це ставило молодіжні організації в цілковиту фінансову залежність від УКП.

Ще більш радикальні рішення, що обмежували самостійну роботу УКРЮС, були прийняті на серпневому 1924 року пленумі ЦК УКП. Зокрема, в резолюції з організаційного питання було закріплене рішення про ліквідацію центрального комітету спілки. «У всеукраїнському масштабі, – говорилося в ній, – керує роботою УКРЮС ЦК партії» [5, спр. 99., арк. 29]. А в резолюції пленуму «Про роботу серед робітничої молоді» були визначені практичні заходи, що посилювали контроль партії над організаціями УКРЮС. Так, наприклад, членами «керівних апаратів УКРЮС можуть бути лише члени або кандидати УКП, затверджені губкомом партії; вся робота на місцях проводиться під непослабним керівництвом губкомів і інших нижчих органів партії; для надання завершеного організаційного вигляду місцевим організаціям УКРЮС, губкоми партії мають утворити губбюро УКРЮС» [5, спр. 99., арк. 31].

Ці заходи по суті робили юнацькі організації не лише політично, але й організаційно залежними від УКП. Це призводило до фактичної ліквідації УКРЮС як самостійної молодіжної організації.

У кінці 1924 р. президія виконкому Комінтерну прийняла рішення про розпуск УКП, мотивуючи його тим, що партія є націоналістичною, а її діяльність спрямована на розкол сил пролетарської диктатури. Як наслідок, IV з'їзд УКП у березні 1925 р. прийняв рішення про її саморозпуск. З ліквідацією УКП фактично перестала існувати й Українська комуністична робітничка юнацька спілка.

Література

1. Гарский Д. От УКП к комсомолу // Молодой ленинец. – 1925. – 22 марта
2. Програма Української Комуністичної партії, ухвалена Першим установчим з'їздом УКП, 22-25 січня 1920 р. – Вінниця, 1920. – 31 с.
3. Статут Української комуністичної робітничої юнацької спілки, ухвалений I Установчим з'їздом УКРЮСа 26-29 червня 1921 р. – Вінниця, 1921. – 11 с.

4. Селянська біднота. – 1921.
5. Центральний державний архів громадських об'єднань України. Ф. 8. Оп. І.

О. М. Хорошев

Организационные принципы деятельности Украинского коммунистического рабочего юношеского союза в период перехода страны к НЭПУ

В работе освещаются организационные принципы, которые были положены в основу создания и деятельности Украинского коммунистического рабочего юношеского союза – УКРЮС, молодежной организации, которая в условиях НЭПа действовала вместе с другими юношескими объединениями в Украине.

Ключевые слова: организационные принципы, юношество, УКРЮС, Украинская коммунистическая партия (УКП), партийный резерв, национально-коммунистические идеи.

O. M. Khoroshev

Organizational principles activity of the Ukrainian Communistic Working Youthful Union in country transition to the new economic policy

In work are shined organizational principles which have been taken as a principle creation and activity of the Ukrainian communistic working youthful union – UCWYU, youth organisation which in the conditions of NEP operated together with other youthful associations in Ukraine.

Key words: organizational principles, youth, UCWYU, the Ukrainian communist party (UCP), a party reserve, national-communistic ideas.